

to také krajiny neurbanizované, volné či volnější. I zde si musíme ujasnit své představy, chceme-li krajinu příjemnou pro všechny, chceme-li krajinu s národním identifikačním pojítkem, tedy alejemi, nebo zda chceme krajinu bez alejí, zda chceme krajinu vkusnou a s životem srostlou, nebo nevkusnou, bez společenského života, zda chceme krajinou procházet, projíždět, být s ní v kontaktu, či se jen v krajině přemísťovat.

Právě to je motivací pro kvalitní politiku architektury – národní program stavební kultury, o který se již několik let Česká komora architektů snaží.

Tomáš Jiránek,
2. místopředseda ČKA

DEKLARACE ACE O ARCHITEKTUŘE A UDRŽITELNOSTI

My, představitelé a zástupci profese architektů, věříme, že design zastavěného prostředí hraje významnou roli v zajištění přežití lidské rasy a tisíců jiných živočišných druhů, v zajištění integrity země a její biologické rozmanitosti a dědictví budoucích generací, které jsou v současné době ohroženy změnami klimatu a neudržitelným rozvojem.

Jsme přesvědčeni, že výstavba a budovy odpovídají za téměř polovinu primární energie spotřebované v západním světě. A pokud k tomu přičteme vliv územního plánování na pohyb lidí a zboží, naše odpovědnost jako odborníků na design zastavěného prostředí se ještě zvyšuje. Jednostranné a neudržitelné modely výroby a spotřeby zhoršují změny životního prostředí a zvyšují chudobu v mnoha světových regionech. Dokážeme najít společnou moudrost a udržitelnější cestu rozvoje?

Udržitelné architektonické řešení zahrnuje otázku ochrany zdrojů a energetické účinnosti, zdravého bydlení a materiálů, ekologicky a sociálně citlivého využití půdního fondu, ochrany a rozšíření biologické rozmanitosti a estetické citlivosti, které inspiruje, utvrzuje a zušlechťuje. Udržitelné architektonické řešení výrazně snižuje negativní dopad lidské činnosti na přírodní prostředí, přičemž zvyšuje kvalitu života a ekonomický blahobyt.

Tržní síly samy o sobě nemohou zajistit udržitelný rozvoj; ve skutečnosti je známo, že jsou změny klimatu popisovány jako „vůbec největší tržní selhání“. Naléháme na vlády, aby rychle dospěly k závazné, vědecky podložené a nestranné dohodě o zastavení rostoucí koncentrace skleníkových plynů v atmosféře. Národům a regionům to umožní navrhnout a zavést správná finanční opatření a regulační režimy, povolit obchodování s emisemi CO₂ a přenos technologií, a podpořit tak inovace a rozvoj, který potřebujeme a k němuž je profese architektů připravena se zavázat.

Jsme hluboce přesvědčeni, že udržitelnost a analýza celého životního cyklu budov jsou neoddelitelné faktory, které se již nezaměřují na krátkozraké přístupy založené na nákladech, které se prokazatelně ukázaly být velmi destruktivní. Výstavba je kulturní akt, který má vždy kolektivní dopad a který by měl plnit lidské, sociální a technické funkce.

Současná ekologická, hospodářská a energetická krize a potřeba udržitelné urbanizace vyžaduje takový přístup k architektuře a plánování, který bude řešit jak městskou, tak individuální výstavbu jako komplexní interaktivní systémy, které mají symbolické vztahy se svým širším přírodním okolím. Je nesmírně důležité oddělovat kvalitu života od nezodpovědného využívání neobnovitelných zdrojů.

Jsme přesvědčeni, že je zapotřebí naléhavých kroků, které vyřeší tyto základní problémy a zvrátí aktuální trendy.

POLITIKA ACE O ARCHITEKTUŘE A UDRŽITELNOSTI

Budovy mají dopad na životní prostředí hned na několika úrovních – regionem a městem počínaje přes sídliště a okolí až po jednotlivé budovy. Mají dopad i s ohledem na materiály, komponenty a systémy, z nichž jsou budovy postaveny. Jak bylo uvedeno již dříve, je důležité vzít v úvahu celý životní cyklus. Například výběr materiálu s sebou nese své důsledky. Jsou to důsledky související s těžbou, zpracováním, výrobou; důsledky související s energetickou náročností materiálů; emise související s určitými materiály; důsledky související s údržbou, demolicí, recyklací a likvidací stavebních produktů. A opět (v souvislosti s rozhodnutími o návrhu, která mají dopad na spotřebu paliva) je nutno vzít v úvahu také následující faktory: škodlivé emise uvolňované do atmosféry; objem primární spotřeby energie; těžba/dobývání, zpracování a distribuce paliva. To vše má rozsáhlý dopad na životní prostředí.

Vytvoření základny pro udržitelnost ve stavebnictví vyžaduje zvážení dopadů na životní prostředí v souvislosti s návrhem, výstavbou a provozem budov. Jako primární volba bude preferováno použití lokálních sta-

Proto se profese architektů zavazuje k následujícím krokům:

1. Změna našich individuálních profesních postupů

Vnímat udržitelnost jako základ našich postupů a profesních povinností; podporovat příslušné strategie pro zmírnění dopadu a pro adaptaci stávajícího stavebního fondu a vyžadovat jejich dodržování; vyvíjet a trvale zdokonalovat postupy, procedury, produkty, studijní programy, služby, technologie a normy, jež umožní realizaci udržitelného designu; pracovat na kvalitní realizaci všech stávajících a budoucích prvků zastavěného prostředí – počínaje návrhem přes výrobu, užívání a případné opakované použití až po udržitelné normy v oblasti designu; usilovat o dosažení zastavěného prostředí s nulovými emisemi.

2. Podpora udržitelného designu

Zahrnout informace týkající se realizace cílů v oblasti ochrany životního prostředí do všech výběrových řízení na architektonická řešení, do veřejných zakázek v oblasti architektury a do všech výběrových procesů (kde je to relevantní) jako kritérium pro hodnocení; zajistit, aby podobné informace byly připojeny ke všem zveřejněným zprávám o architektuře.

3. Podpora ekologické gramotnosti a kompetence

Podpořit vytváření programů, jejichž účelem bude předávat znalosti v oblasti udržitelného designu všem vysokoškolským studentům a absolventům vysokých škol zaměřených na urbanizaci a architekturu, a podpořit trvalé profesní vzdělávání a výzkum v relevantních oblastech.

4. Uplatnění institučního vedení

Jít příkladem, pokud jde o odpovědnost vůči životnímu prostředí, prostřednictvím vytvoření politik a metod zachování zdrojů, recyklace zdrojů, snížení množství odpadu a zajištění takového provozu institucí a organizací v odvětví architektury, který bude v souladu s požadavky na ochranu životního prostředí.

5. Spolupráce s cílem dosáhnout meziodvětvových postojů a přístupů

Navázání kontaktu se sesterskými profesemi a odvětvími za účelem vyvinutí meziodvětvových přístupů ke vzdělávání, výzkumným iniciativám a odvětvovým praktikám, které podporují ekologicky udržitelnou budoucnost; usilovat o zavedení politik, regulací a postupů v rámci státní správy i podniků, aby bylo zajištěno, že se udržitelný design stane běžnou praxí.

6. Rozšíření služeb a dosahu prostřednictvím národní a mezinárodní spolupráce

s národními a mezinárodními organizacemi za účelem podpory celosvětového úsilí o udržitelnou budoucnost.

vebních materiálů. Logika na makro úrovni spočívá v zachování fosilních paliv a zamezení souvisejícímu znečištění ovzduší a globálnímu oteplování. Na lokální úrovni pomáhá upřednostnění původní výroby udržet obživu, řemesla a obchod. Obecně řečeno, využívání lokálních zdrojů přispívá rovněž k regionálnímu vzezření budov, a tudíž k podpoře smyslu pro místo v zastavěném prostředí.

Energie je klíčovou částí (ačkoliv pouze částí) otázky udržitelnosti. Budovy odpovídají téměř za polovinu veškeré spotřeby energie v Evropské unii. Existuje mnoho důležitých možností, jak zlepšit energetický výkon budov v Evropě. Mnohé z těchto možností nebudou využity (zejména ve stávajících budovách), jestliže se budeme spoléhat jen na primitivní tržní síly za účelem stanovení optimálních investic do energetických úspor a plné náklady na externí dopady přitom zůstanou nevyjádřeny. Tlak na změnu zahrnuje bezpečnost dodávek, ceny pohonných hmot, otázky týkající se životního prostředí a poptávku spotřebitelů. Výsledkem budou důraznější a rozsáhlejší normy v oblasti energetické náročnosti

budov, mimo jiné také akce, jejichž cílem je zajistit, aby EU splnila mezinárodní smluvní závazky týkající se omezení emisí skleníkových plynů a další závazky v oblasti veřejné politiky.

Vnitrostátní a místní právní předpisy a regulační opatření jsou však minimální. V praxi pak mohou často představovat řadu bariér pro adaptaci existujících budov na nové použití. Například flexibilita povinných norem týkajících se zátěže podlah a protipožární ochrany u tradičně konstruovaných stropů a truhlářských prací může umožnit prodloužení životnosti kvalitní existující konstrukce. Další výhodou je, že lze zachovat příjemné proporce a detaily. Je životně důležité, aby regulace byly navrženy inteligentním způsobem.

Návrh a výstavba budov, které optimálně využívají výhod svého prostředí, nemusí znamenat žádné výrazné dodatečné investiční náklady a – ačkoli může být zapotřebí poněkud více prostředků na návrh v porovnání s lépe konstruovanými konvenčními budovami – jejich provoz může být výrazně levnější.

Otázku energie a udržitelnosti nelze posuzovat pouze z technického hlediska. Tyto metody a systémy mohou zahrnovat velmi důležité architektonické aspekty. Například u mnoha dřívějších solárních budov lze oprávněně kritizovat, že někdy byly prakticky všechny ostatní aspekty podřízeny otázce „shromáždění“ energie. Je třeba zdůraznit, že energeticky účinná architektura a udržitelné stavebnictví není jen tak nějaká manýra. To je evidentní z úspěšných případových studií. Územní plánování nemusí být u udržitelnější architektury nezbytně odlišné, ovšem s tou výjimkou, že pasivní solární budovy, jež jsou navrženy tak, aby reagovaly na klimatické a okolní podmínky, mohou generovat interiéry s dynamickou kvalitou na základě změn denního světla, dostupnosti a pozice slunce, interiéry s prostory citlivými na každodenní a sezonní změny okolního prostředí.

Proces posunu k udržitelnějším formám rozvoje je nutno vnímat analogicky biologickým systémům, a to nikoli pouze ve smyslu jejich složitosti, avšak rovněž jako proces evoluce ekologie. Složitost narůstá a systém jako celek v čase směřuje k větší diverzitě a rozvíjí symbiotický a udržitelný vztah se svým prostředím. Nejde jen o to, že biologické organismy najdou prostředí, a buď se mu přizpůsobí, nebo zemřou. Tyto organismy ve skutečnosti své prostředí utvářejí. Podobně také vztah budov k prostředí není vztahem založeným na přizpůsobení, ale spíše na utváření. Prostředí, v němž člověk staví, je samo o sobě designem a přesahuje pouhou budovu. Je to reakce na stávající podmínky daného místa nebo situace.

Současná situace v oblasti životního prostředí a energie a potřeba udržitelného městského rozvoje vyžaduje, aby přístup k plánování a architektuře řešil jak městskou výstavbu, tak individuální výstavbu jako složitě interaktivní systémy, které mají symbiotický vztah se svým širším okolím. Je nutno využívat takových metod, jako je ekologická stopa (angl. Ecological Footprint), za účelem jasného vyjádření vztahu mezi využitím městských zdrojů a dostupnou produktivní půdou.

KONTEXT PRO EVROPSKÉ ARCHITEKTY

Evropská rada architektů se již několik let aktivně podílí na procesu analýzy a účasti se akcí na evropské úrovni. Tyto akce jsou zaměřeny, mimo jiné, na podporu architektury jako důležité části kvality života evropských občanů prostřednictvím různých ekonomických, sociálních a kulturních prvků. Dalším účelem těchto akcí je opětovně potvrdit ústřední roli architektů v úsilí o zajištění udržitelné, vysoce kvalitní výstavby, která uspokojí aspirace a potřeby zákazníků a současně bude chránit veřejné zájmy.

Níže navržená strategie akcí se přímo vztahuje k politice uvedené v publikaci ACE nazvané „Architecture and Quality of Life“ (2004), jež stanoví závazek ACE k různým výzkumným a demonstračním aktivitám, a v publikaci „A Green Vitruvius“ (1999), která je dostupná v několika jazycích a která je v tomto kontextu obzvláště důležitá.

Klíčová sdělení týkající se architektury a kvality života zahrnují:

Udržitelnost veřejných a soukromých budov a bezpečnost veřejných prostranství mají významný vliv na blaho občanů, a tedy na sociální strukturu společnosti. Proto je nezbytné zajistit, aby při rozvoji životního prostředí byly vzaty v úvahu všechny aspekty udržitelnosti – socioekonomické, kulturní a ekologické.

V roce 1993 učinili architekti z celého světa na Světovém kongresu UIA¹ a Amerického institutu architektů v Chicagu závazek v rámci „Declaration of Interdependence for a Sustainable Future“. Několik členských organizací ACE nedávno přijalo důležité politiky a iniciativy s ohledem

na udržitelnost a architekturu. Jako jeden z příkladů lze uvést přijetí celosvětového rámce C&C (Contraction and Convergence) na zasedání institutu RIBA² v říjnu 2006 jako základny pro politiku institutu zaměřenou na dosahování cílů v oblasti snižování emisí. Koncepce C&C (Contraction and Convergence) představuje mezinárodně podporovanou filozofii, jak čelit změnám klimatu, která vyžaduje celosvětovou dohodu o úrovních celosvětových emisí, jež jsou nezbytné k tomu, aby v atmosféře byly zachovány bezpečné úrovně skleníkových plynů.

Přijetím celosvětového rámce Contraction and Convergence jako jednoho z prvků čtyřdílného návrhu politiky usiluje institut RIBA o zvýšení povědomí veřejnosti o nebezpečí, které s sebou nesou změny klimatu. Institut používá politiku k lobbování za účelem ovlivnění organizací a státní správy. Dalším příkladem je informativní a instruktivní DVD o udržitelném rozvoji, které vyrobila CNOA³ ve Francii. Toto DVD uvádí politiku CNOA a obsahuje dokumentární filmy s několika příklady optimálních postupů, které členskými organizacím umožní získat podrobné informace o výhodách přijetí metod práce orientovaných na udržitelnost.

Několik nedávných důležitých iniciativ v oblasti rozvoje na úrovni Evropské unie nabízí vhodný kontext pro zahájení specifických akcí v rámci EU a jednotlivých členských států.

EVROPSKÝ KONTEXT

Evropská komise navrhla ve své zelené knize ze dne 8. března 2006, nazvané „Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii“ [KOM(2006)0105], společnou evropskou politiku v oblasti energie, která Evropě umožní čelit budoucím problémům se zásobováním energií a dopadům, které to bude mít na růst a na životní prostředí. Evropská unie musí dle Evropské komise jednat rychle a efektivně v šesti oblastech, aby zajistila, že dodávky energie budou udržitelné, konkurenceschopné a bezpečné. Vnitřní trh, energetická účinnost, výzkum a vnější politika přispějí k tomu, aby z Evropy byl silný hráč na mezinárodním jevišti. Evropská komise žádá členské státy, aby udělaly vše, co je v jejich silách, za účelem provádění evropské energetické politiky, která staví na třech základních cílech:

Udržitelnost

Aktivně bojovat se změnami klimatu prostřednictvím podpory obnovitelných zdrojů energie a energetické efektivity.

Konkurenceschopnost

Zvýšit efektivitu evropské energetické sítě prostřednictvím vytvoření skutečně konkurenceschopného interního energetického trhu.

Bezpečnost dodávek

Lépe koordinovat dodávky energie a poptávku po energii v rámci EU v mezinárodním kontextu.

První aspekt je obzvláště relevantní ve vztahu k architektuře a stavebnímu sektoru.

Evropská unie formulovala dlouhodobou strategii pro koordinaci politik udržitelného rozvoje v oblasti ekonomiky, v oblasti sociální a v oblasti životního prostředí. Jejím cílem je udržitelné zvyšování blaha a životní úrovně současné generace i generací budoucích. Ve sdělení Komise ze dne 15. května 2001 „Udržitelná Evropa pro lepší svět: Strategie Evropské unie pro udržitelný rozvoj“ (návrh Komise předložený Evropské radě v Gothenburgu) [KOM(2001)0264] a ve sdělení Komise ze dne 13. prosince 2005 o hodnocení strategie udržitelného rozvoje – akční platforma (KOM(2005)0658) byla nastíněna strategie udržitelného rozvoje, která Lisabonskou strategii doplňuje o třetí, ekologický rozměr a která má být katalyzátorem pro osoby a subjekty s politickou pravomocí a pro veřejný názor s cílem změnit chování společnosti.

Tato strategie je založena na návrzích a opatřeních zaměřených na dosažení dlouhodobých cílů a na efektivním vypracování a monitorování politik.

Na všechny tyto aktivity lze nahlížet jako na příspěvky k balíčku opatření, který Evropská komise zveřejnila v roce 2007 a jehož cílem je vytvořit pro Evropu novou politiku v oblasti energie, která bude bojovat se změnami klimatu a která podpoří bezpečnost a konkurenceschopnost dodávek energie v rámci Evropské unie. Balíček návrhů stanoví řadu ambiciózních cílů, které se týkají snižování emisí skleníkových plynů a získávání energie z obnovitelných zdrojů a které jsou zaměřeny na vytvoření

1) Mezinárodní svaz architektů

2) Royal Institute of British Architects

3) Conseil National de l'Ordre des Architectes

Finlandia Hall, Helsinky, Alvar Aalto, foto: Thermos (www.wikimedia.org)

Budova „Our Dynamic Earth“, Edinburgh, Skotsko, Michael Hopkins & Partners, foto: archiv ČKA

Palace Euro, Praha, Česká republika DaM, s. r. o., foto: archiv ČKA

skutečného vnitřního trhu v oblasti energetiky a na posílení efektivní regulace. Komise je přesvědčena, že pokud bude dosaženo mezinárodní dohody ohledně rámce pro období po roce 2012, mělo by to vést ke třicetiprocentnímu snížení emisí v rozvinutých zemích do roku 2020.

Po předložení těchto návrhů se Evropská unie v březnu 2008 zavázala, že do roku 2020 sníží emise skleníkových plynů přinejmenším o 20 %, zejména prostřednictvím opatření na zvýšení energetické účinnosti. V rámci prezentace návrhu uvedl evropský komisař pro energetiku Andris Piebalgs: „Jestliže nyní učiníme správná rozhodnutí, může Evropa vést svět k nové průmyslové revoluci: hospodářství s nižší produkcí uhlíku. Náš cíl vytvořit fungující vnitřní trh, podpořit čistou a efektivní kombinaci zdrojů energie a učinit správné volby ve výzkumu a vývoji určí, zda budeme s tímto novým scénářem vedoucími zeměmi, nebo zda budeme následovat ostatní.“

SCHVÁLENÝ BALÍČEK EVROPSKÉ UNIE STAVÍ NA TŘECH ZÁKLADNÍCH PILÍŘÍCH:

1. Skutečný vnitřní trh s energiemi

Cílem je poskytnout spotřebitelům energie v Evropské unii skutečnou volbu a zahájit nezbytné významné investice do oblasti energetiky. Evropská komise tvrdí, že jednotný trh není dobrý pouze pro konkurenceschopnost, ale rovněž pro udržitelnost a bezpečnost.

2. Urychlení přechodu na energii s nízkou produkcí uhlíku

Balíček opatření navrhuje udržení pozice Evropské unie jako světového vedoucího hráče v oblasti energie z obnovitelných zdrojů. Stanoví závazný cíl, že do roku 2020 má 20 % celkové skladby jejich energetických zdrojů pocházet z obnovitelných zdrojů. To bude vyžadovat masivní růst ve všech třech sektorech energie z obnovitelných zdrojů: elektrické energie, biopaliva a vytápění a chlazení. Tento cíl v oblasti obnovitelných zdrojů bude doplněn o minimální cíl pro biopalivo (10 %). Kromě toho legislativní balíček z roku 2007 zahrnoval v oblasti obnovitelných zdrojů specifická opatření na usnadnění průniku na trhu jak pro biopaliva, tak pro sektor vytápění a chlazení.

Také výzkum je klíčovým faktorem pro snížení nákladů na čistou energii a je nezbytný k tomu, aby se evropská odvětví dostala do popředí rychle se rozvíjejícího sektoru s technologiemi podporujícími nízkou produkci uhlíku. Aby bylo možné dosáhnout těchto cílů, Evropská komise navrhla a Rada přijala strategický plán pro evropské energetické technologie. Evropská unie kromě toho zvýší své roční výdaje na výzkum energií přinejmenším o 50 % v období 2007–2013.

3. Energetická účinnost

Evropská komise znovu zdůrazňuje cíl, spočívající v úspoře 20 % z celkové primární spotřeby energie do roku 2020. V případě úspěšného dosažení tohoto cíle by to znamenalo, že Evropská unie by do roku 2020 využívala přibližně o 13 % energie méně než dnes, což by představovalo úspory ve výši 100 miliard eur a zhruba 780 milionů tun CO₂ ročně. Evropská komise navrhovala urychlit využívání vozidel s efektivní spotře-

bou pohonných hmot k přepravě; přísnější normy a lepší značení u elektrických přístrojů a zařízení; lepší energetický výkon u stávajících budov na území Evropské unie a zvýšenou efektivitu vytápění a rovněž výroby, přenosu a rozvodu elektrické energie. Evropská komise dále navrhla novou mezinárodní dohodu o energetické účinnosti. Od okamžiku, kdy byly přijaty tyto závazné cíle, byl učiněn velký pokrok. Byly totiž přepracovány nebo přezkoumány některé klíčové směrnice EU týkající se energetické náročnosti budov, eko-značení produktů souvisejících s energií a ekodesignu energetických spotřebičů. Plán evropské hospodářské obnovy, který byl přijat v prosinci 2008, dále předpokládá podstatné investice do sektoru stavebnictví a konkrétně do zvyšování energetické účinnosti budov. V tomto kontextu je nutno shromáždit všechny faktory ze stavebního sektoru a vytvořit ve spolupráci s Evropskou komisí evropskou iniciativu ve formě partnerství veřejného a soukromého sektoru, které bude řídit investice do výzkumu a vývoje v oblasti energetické účinnosti budov.

EVROPSKÁ RADA ARCHITEKTŮ

Evropská rada architektů se tímto zavazuje, že bude, pokud jde o záležitosti, které se jí přímo dotýkají, a rovněž ve spojení s jinými zainteresovanými organizacemi aktivně podporovat principy udržitelného rozvoje a že bude formulovat návrhy na konkrétní akce a přispěje k realizaci schválených návrhů. Oblasti, které budou prostřednictvím takových akcí řešeny, budou zahrnovat:

Na úrovni institucí

Evropská komise, Evropský parlament a členské státy (společné akce na evropské úrovni), včetně prostřednictvím Rady.

Na úrovni stavebnictví

(ECF) European Construction Forum
(ECCREDI) European Council for Construction Research, Development and Innovation
(ECTP) European Construction Technology Platform
(E2B-EI) Energy Efficient Buildings – evropská iniciativa
Spolupráce se souvisejícími profesními organizacemi (urbanisté, stavební inženýři...)

Na úrovni členských organizací

Členští architekti a studenti
Prvotní konkrétní opatření budou obsahovat povinnost zahrnout informace o ekologických aspektech jako kritérium pro účely hodnocení ve všech výběrových řízeních týkajících se návrhu architektonických řešení a rovněž ve všech souvisejících řízeních o veřejných zakázkách. Bude vyžadováno, aby podobné informace byly připojeny ke všem publikovaným zprávám o architektuře, a bude doporučeno, aby takové informace představovaly dodatečná kritéria v rámci procesu výběrového řízení u veřejných zakázek na architektonická řešení.

Vyobrazené stavby jsou součástí dokumentu.